

Kolmas sukupolvi ja eilisen yleisöt

*Elokuva- ja
televisiotutkimuksen päivät,
Turku 4.-5.2.1995*

Suomen elokuva- ja televisiotutkimuksen seura ry. järjesti helmikuussa varsin onnistuneen seminaarin Turussa. Seminaarin teemana oli vastaanottotutkimus. Aihe oli hyvin tervetullut, sillä etenkin elokuvan puolella yleisö on ollut enemmän tai vähemmän teoreettinen konstruktio. Osanottajilla olikin lupa odottaa jotain lihallisempaa.

Seminaarissa kuultiin neljä yleistä luentoa ja runsaasti työryhmäpapereita. Työryhmien aiheista selvisi ainakin se, että Suomen elokuva- ja televisiotutkimus on monipuolista. Seminaarin aikana hahmottui myös yleisön käsitteen monimuotoisuus ja laajuus. Yleisö ei näytä sijoittuvan elokuvateatterin pimentoon vaan levittäytyvän valkokankaan taakse, tuotantoon, käsikirjoituksiin ja jokapäiväiseen elämään elokuvateatterin ulkopuolelle.

Perti Alasuutari (Tampereen yliopisto) esitteli ensimmäisessä yleisluennossa vastaanottotutkimuksen kehityslinjoja, keskittyen lähinnä brittiläiseen kulttuuritutkimukseen. Alasuutarin mukaan olemme astumassa kolmannen sukupolven aikaan yleisötutkimuksessa ja siinä yleisö nähdään diskursiivisena konstruktiona, joka on sisäänkirjoitettu ohjelmissa ja mukana tuotannossa. Ensimmäinen sukupolvi keskittyi vastaanottotutkimukseen, jota figuroi vahvasti Stuart Hallin teoria sisään- ja uloskoodauksesta. Toinen sukupolvi nosti esiin etnografisen yleisötutkimuksen ja raivasi tietä identiteettipolitiikalle. Tässä vaiheessa myös fakta sai tehdä tilaa

fiktiolle, ja erityisesti televisiovälineenä kohosi kiinnostuksen kohteeksi. Nämä sukupolvet eivät ole todellisia eivätkä ehdottomia kategorioita. Eri sukupolvien näkökulmia esiintyy yhtäaikaan ja myös sekoittuneina. Toiset näkökulmat näyttävät tietynä aikana olevan vain suosittumia kuin toiset. Turun seminaarissa kolmas sukupolvi näyttikin olevan hyvin edustettuna.

Kaikille neljälle luennolle oli yhteistä se, että ne käsittelivät yleisöä elokuvan tekstin ulkopuolisen tekstin kautta. Näin ollen käsitys yleisöstä rakentui erilaisten intertekstien kautta. Jackie Stacy (University of Warwick) tarkasteli 40- ja 50-luvun elokuvien brittiläistä naisyleisöä muistojen kautta. Elokuviissa kävijöiden kirjeistä Stacey luki katsojien suhdetta elokuvatähtiin ja analysoi sitä objektiivisyyden teorian valossa. 40-luvulla elokuvien tähtien kautta katsojat rakensivat ideaalista minuutta ja toivat näin tähtiä lähemmäksi itseään. 50-luvulla kulutusmahdollisuuksien lisääntyä suhde tähtiin muuttui siten, että naiset pystyivät kulutuksen kautta luomaan itsestään haluttavamman, loisteliaamman naisen.

Annette Kuhnin (University of Glasgow) luento vei osanottajat vuosikymmen taakse päin 30-luvulle. Kuhn tarkasteli feminiinisuuden rakentumista ja järjestämistä 30-luvulla elokuvien lisäksi erilaisissa elokuvalehdissä. Kuhn argumentoi, että naiseus tuotetaan erilaisten kuvastojen ja tekstien kautta eri aikoina eri tavoin. Kuhnin mukaan feminiinisuus voidaan nähdä tekstien neuvotteluna ja katsojien tilanteesta erilaiset diskurssit kerääntyvät yhteen tähän neuvotteluun. 30-luvun elokuvalehdistä lukijat pystyivät poimimaan vinkkejä muuttaakseen tyyliään ihailemansa naistähden kaltaiseksi. Lehden sivuilla tämä tähti saattoi mm. mainostaa suosikkisaippuaansa. Näiden eri-

laisten tekstien kautta luotiin tiettyjä feminiinisuuden normeja. Normit vaihtelivat esimerkiksi iästä riippuen.

Brittiläisten suosituin tähti 30-luvulla oli Deanna Derbin, joka tarjosi roolimalleja muodista käytökseen. Sekä Kuhnin että Stacey'n luennot kiinnittivät hyvin huomiota siihen, miten kulttuurin ja sen mahdollisuuksien laajentuminen nivoutuu yhteen muiden ideaalia naiseutta tuottavien mekanismien — kuten elokuvatekstin — kanssa.

Jan Olssonin (University of Stockholm) luento sensuurista vuosisadan alun Ruotsissa toi esiin 'virallisen' näkemys yleisöstä. Hänen tutkimuksensa yleisön muotokuva rakentuu sensuurilautakunnan lauseista ja kannanotoista. Sensuurin diskurssi, Olssonin nimittämä valkoinen diskurssi, käsittää yleisön heikkona ja lapsenkaltaisena. Elokuva 1. pimeys, näyttäytyy voimakkaana ja miltei tuhoisana. Olssonin esitelmä herätti kysymyksiä sensuuriin sisäankirjoitetuista objekteista ja subjekteista. Yleisökeskustelussa tuotiin esiin se, että naisen ruumiin näyttäytyy usein vaaraan, jota vastaan on suojauduttava. Sensuuriin liittyvissä tapauksissa kaikki 'pahan vaikutuksen uhrin' olivat poikkeuksetta nuoria poikia. Vaikuttaa siltä, että sensuurin julkiset rajat ja rangaistukset koskettavat miehiä ja tässä mielessä sensuuri on maskuliinista. Vaaran tuottaja on feminiinisyys, jolloin sensuuri on naisten kohdalla sisänpäin kääntynyttä itsensensuuria.

Seminaarissa painotettiin erilaisten diskurssien tuottamien rajojen muuttumista. Ehkä muutoksen korostaminen johtui myös siitä, että suurin osa luennoista käänsi katseen menneisyyteen. Kiinnostavasta seminaarista jäin kaipaamaan lähempää katsetta tuotantoon, joka ei ole vielä oikein nivoutunut mukaan yleisötutkimukseen.

Kaarina Nikunen